

Almanach

För Året

Efter Frälsarens Christi Födelse,

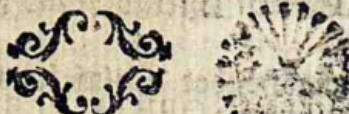
1798.

Ell GÖTHEBORG'S Horizont,

Eller 57 grad. 42 min. Volhögd, och $24\frac{1}{2}$ tids
min. Meridianaförläggning Wäster om Stock-
holms Observatorium.

Efter Kongl. Maj:ts Nådigste Stad-
gande, utgiviven

Af Deth Wetenskaps: Academie.

STOCKHOLM,

Tryckt hos JOHAN PEHR LINDH.

Afhandling om Ekars forplantning och stötsel.

Uppå Nådigste befallning til Kongl. Wetenskaps-

Academien

Författad

Af

Herr OLOF SWARTZ,

Professor vid Bergianste Trädgårds-Skolan.

Eken det dyrbaraste och måst längstivade af
Swenske Trädslagen, förefommaer icke sällan i
rikets medlerste Landskaper, särdeles de Söder
mindre allmän i Finland, och synes icke trivas
under de längre mot Norden belägne Luftrum.

Man finner Ek-Trädet växande i alla jord-
nioner, ehuru det trivs oiska efter hvars i-
ons beskaffenhet. Den verkar ej endast på drif-
ten at växa, utan åfwen på siefwa Trädens
egenskap.

Jordmonen.

På hedar där marken är stenbunden, befinns
Ek-Trädet groft; där emot synes det aldrig jämnat
af

och slåtast i sandig jordart, fastän icke af samma
fasthet som i den lerblandade.

För mycken våta passar intet, hvarföre
Ekar ej bbra odlas på lågländte ställen; de drif-
wa där väl starkt, men timret blir odugligt och
ruttnar snart.

Tvårtom, åro högländte och nägot sluttande
ställen, om jordmonen tillska ej är grund, al-
tid tjenligare, såsom af sig siefwe torrare än
jämna mark där watten ofta stadar.

En god fast och något sandblandad och icke
suckig Lermylla är den bästa Jordarten för Ek-
Trädets trefnad och timrets godhet, fastän det i
denna efter Lerans mängd, växer långsammast.

Fortplantningen.

Til Ekars säkra forplantande är nödigt, at
Olonen blifwa sådde på de ställen där planterne
ej rubbas; emedan de Ekar som omplanteras
himma aldrig til den storlek som de qvarstående
och åga icke en lika waraktighet. Ty åfwen om
de med all mäjlig warsamhet omsättas, så asty-
na de dock ofta, ehuru de wuxit ganska starkt
flere år efter omplanteringen. Timret blir des-
utom aldrig så dugligt af omsatte Träd, som af
sädane, hwilka oflyttade upwuxit.

Llo

Ollonen hōra wālsas af de störste och tresslaga
gaste Ekar, emedan denne gifwa de bāsta och lisslaga
gaste planterne, ehuru ei så vñnigt Ollon som
de skurne och qvistlade tråden.

Tiden.

Så snart Ollonen om Hösten väl mögnat,
famlas de, hälst genom afplockning, til planteringen, som bdr sse så snart som mhdligt. De
kunna väl åsven insamlade torkas i kuggan,
och förvaras i torr sand til Våren; men som ei
sällan händer, at utom det många hårskina, åt
skillige grö under wintertiden, är altid fara at
broddarne wid planteringen afbrytas, hvoriges
nom ändamålet skulle förloras.

Som åsven planter upkomne af Ollon hvil-
ka om Hösten sättas, få den räklaste växten, är
derföre särkast, at genast den förstiden förrätta
planterandet.

Sättet.

Enstilde Ekar updragas lätt på sådane ställen
som med Enbuskar åro bewuxne. Med spade up-
tages under denne buskar et eller annat hål, hvor-
uti Ekollenen helt grundt nedfallas, och
med jord eller mossa betäckas. På detta sätt fre-

das de upväxande planterne från creaturen.
Men fdr mera säkerhet bdr något slängsel af stö-
r kring dem nedfättas.

Där stog, särdeles af Ek, tilförene stått,
ow marken blifvit väl upprögd, jorden upphackad
eller gräfd, kunna Ekar med framgång fortplan-
tas, i synnerhet, om tillika med Ollonen Hassel-
nötter nedmyllas, hvilka då de upväxta, genom
den skygd Hasselbuskarne meddela, Ek-planter-
nes tilväxt befördras. Undersökogen får således
växa tillika med Ekplanterne. Men synes den
blifwa fdr tät, upryctes en del med roten, hvil-
ket lätt werkställas under de första åren.

Lyckligast sfer dock Ek-planteringen om wis-
se trakter af god belägenhet och jordmon blifwa
utsynte, inhågnade, och sedan de några månader
tilförene blifvit upphackade eller med krot förd
och redde, med Ekollen ordentligen besäs.

På de beständne ställen sfer planteringen i
den ordning man behagar, men på et särskilt
utsynt och tilredt Landstykke lämpeligast efter sind-
ret; då Ollonen sättas en half aln från hvor-
andra åtsilde, med spetsen upåt, och betäckas
blott med en tum hdg jord, ty annars ruttna
de lätt, hälst om låget är fuktigt.

Plantorne uppkomma nu tidigt om Våren, och man lemnar dem utan vidare åtgärd. Hågan den endast bör altid noga efterses och värda. Lätheten af de uppstigande plantorne befodrar deras räkhet och längd, och qvisita de sig äfven då sā mycket lättare. Enstildt växande Ekar blifwa deremot merändels bugtige och knölfulle, särdeles om de äro mycket utsatte för väderen. Om de råra tillsammans växande stammarne skulle med tiden hindra hvarandras tiltagande, funna de öfverflödige då med mera säkerhet utgällas.

Eken växer således beständigt til 90 öf 100 år och äfven längre, samit ärnår icke förrän vid denna ålder sin mognad. Den bör åtminstone ej förr fällas.

At upgifa någon säker uträkning på Eken värt är ombiligt; men man har ofta sett Eks stammar som af Öllon warit updragne, äga inom förlöppet af 40 år halvåns tvårlinje.

At safringarnes antal kan man på sälde träd med tämmelig säkerhet finna deras ålder, och ej sällan har den öfverstigit twanne års hundrade, ehuru Träden då börjat förfalla. Et Träd, hvilket sā långsamt som Eken winner sin

mognad, förblifwer länge frisst och astar lika långsamt.

En Ek som är ännu grön i toppen och de högste grenarne, och som desutom äger en efter utseendet felfri stam, är et godt Timmer-Träd.

Uttorkandet af de fläste grenarne, bewisar at alt växande upphört, och at det då bör fällas, före at eljest snart icke förderfwas af fuktighet och mäst.

Eks-Trädets fällande bör ske från October til Februarii månad, och icke om Våren då Roten redan genom sugrören börjat updragta safterne utur jorden, hvarigenom det Timmer som den åretiden hugges, såsom mycket saftfullt, icke bliwaraktigt.

De Ekar åter, hvilcas stammar icke duga til annat än Wedbrand, må snarare fällas om Våren och Sommaren; då barken också lättare åsföper, och kan til sine åndamål användas.

At barka stående Ekar, och följsande åref fälla dem, ökar väl wirkets hårdhet, men minstar dess spänstighet; det är således bättre at fällningen ske på efterhösten eller om Wintertid den utan föregången barkning.

Som

Som klufne eller styckade Elar spricka mindre
än då de dro hela, och kantige stycken ej så snart
som de runda, så borde de fälde Tråden på släts-
let til plankor m. m. huggas, och för att ånnu
håttra förvara dem för denne olägenhet funna-
de under en månad eller 6 weckors tid, i vatten
fåkas, och derefter upptagne, genom antånd halm,
spånor och våta qvistar så länge rökas til deß
de schwartna. De bbra sedan ordentligen torkas
medelst underlagde bolsterstockar imellan hvarje
stycke och på en plats där luften har fri åtkomst,
dock så att wirket icke ligger i Solen eller utsätts
för blåst. Hårtigenom århållas det fullkom-
meligen godt och blir åfwen, torde hånda, särare
för massens åverkan.

Sätt at färga med Orseille.

Af

Hr. CARL MAGN. SCHOERBING.
Legations-Secreterare.

Detta Färg-Stoft, af Swenska Värg-måsken
(Lichen Tartareus) tillverkadt, nyttjas wid Sil-
fes- och Ylle-färgning i stället för Krapp och Färn-
bock, samt til minskning af Cochenille då ägta
rödt skall färgas. Den tillverkas dels fuktig och

dels torr, maleen och sättad, hvilken senare är i
syrla snart tredubbel emot den fuktiga. Deß hu-
wudfärg är röd; men genom tilsats af lut får
den et mer eller mindre Gredelint, ånda til blåag-
sigt utseende, hvilket man förut, då färgning skall
se, kan genom sammanblandning af den röda och
blå Orseillen bestämma, eller och genom tilsats
af Potassa, då blå Orseille icke är at tilgå: dock
är härvid at märka, det Gredelina färgen icke står
särdeles emot solen, får och röda fläckar vid åkom-
ma af syror, såsom urin m. m.; men återfår sin
färgning genom twättning i twål-watten.

Wide färgning med den fuktige Orseillen, ta-
ges ungefär lika wigt med godset som skall färga-
gas. Orseille lägges i en Kittel med sjö eller
rägn-watten, hvilket öfwer lindrig eld väl hettas,
hwarefter godset som skall färgas ditläggas och så
länge under saka kokning och jämnn rörning för-
blifwer, til deß det fått den høgd man önskar,
hwarefter det upptages, sköljes och torkas.

Mer fast och ofbränderlig färg århålls, om
röd Orseille i förut nämnde proportion och på li-
ka sätt tilredes, deruti godset först färgas så
som til en grundning, sedan upptages och sköljes.
Kittelen blifwer imedertid på elden qvarstående,
tils den upkokat, då elden tagss undan, så at

koknin-

förfning til fullo afstadnar, då deruti slås af nedan bestrisne Composition til den myckenhet, som af färg-soppans förändring synes vara nödigt. Fårgen omrbres ganska väl med en ren tråspade, hwarefter det i Orseilien grundade godset å myo ditlägges och omrdres utan vidare förfning samt uptages och sköljes.

Composition.

Uti et qvarter siladt sjö-watten uplöses 2 lod rent koksalt; detta watten slås til et stålp. Skedwatten, hvilket tillsammans squalpas uti en bustelje. I detta så fallade Konungs-watten uplöses efter hand 4 lod raspat Engelskt Len, så är det färdigt.

Anmärkning.

Härvid iakttages, lisa som wid all annan färgning, då man wil hafta et jämt och väl färgadt gods, at det bdr vara skildt från all settma eller annan orenlighet; at det doppas i watten, som dock väl urklännes innan det lägges i Fårgfettelen; at watten til Fårg-soppans altid tages i den myckenhet, at godset blifwer väl skyldt, samt at det under färgningen lyftes up och ned samt väl omrdres.

GÖTHE.

GÖTHEBORG S Post-Taxa, med Dagsarna, dä Posten till hvarje ort afgår, hvarvid M. betyder Måndag, D. Onsdag, T. Torsdag, F. Fredag och L. Lördag.

Abborsfors, D. L. d. s. 20	Christinehamn, Z. L. 10
Alingsås, M. D. F. L. 4	Christinestad, D. L. 20
Arboga, D. L. 12	Christianstad, D. L. 12
Aßersund, D. L. 10	Cimbrighamn, D. L. 12
Älvsta, D. L. 14	Cuopio, D. L. 20
Bardt, D. L. 38	Damgarten, D. L. 38
Bergen, D. L. 38	Dalarön, D. L. 16
Bjästa, D. L. 18	Delsbo, D. L. 18
Björneborg, D. L. 20	Drottningholm, D. L. 16
Bollnäs, D. L. 16	Ekerön, D. L. 16
Borås, M. F. 6	Ekenäs, D. L. 20
Borgholm, F. 14	Ekeby, F. 10
Borgo, D. L. 20	Eholmsund, D. L. 14
Borholm, M. F. 12	Enköping, D. L. 14
Brahestad, D. L. 20	Eslöstuna, D. L. 12
Cajana, D. L. 20	Falköping, D. L. 8
Calmår, F. 14	Fahlun, D. L. 16
Carlskrona, M. F. 14	Falkenberg, D. L. 6
Carlshamn, M. F. 12	Froßön, D. L. 18
Carlstad, L. 10	G. Carleby, D. L. 20
Castelholm, D. L. 16	Gefle, D. L. 16